

Богиня Л.В.,

директор навчально-наукового центру

з підготовки іноземних громадян

Полтавського державного медичного університету

Горбенко Є.В.,

викладач закладу вищої освіти

навчально-наукового центру з підготовки іноземних громадян

Полтавського державного медичного університету

РОЛЬ ОСОБИСТІСНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ВИКЛАДАЧА У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ

Анотація: У статті розглянуто питання педагогічної взаємодії на етапі доуніверситетської підготовки іноземних громадян і вплив особистісних якостей викладача на навчальну мотивацію іноземних студентів.

Аннотация: В статье рассмотрены вопросы педагогического взаимодействия на этапе довузовской подготовки иностранных граждан и влияние личностных качеств преподавателя на учебную мотивацию иностранных студентов.

Summary: The article covers the issue of pedagogical interaction at the stage of pre-university training of foreign citizens and the influence of teacher's personality on the educational motivation of foreign students.

Постановка проблеми. На сучасному етапі трансформації освітньої сфери України існують суперечності між її традиціями та міжнародними стандартами, а

зближення систем освіти різних країн актуалізує проблему уніфікації вимог до суб'єктів навчального процесу. Діяльність викладача, як основного суб'єкта освітнього процесу, багатоаспектна: освітня, дослідницька, організаційна, оцінювальна, виховна, проектна, інноваційна та інші функції покладені на нього посадовими обов'язками відповідно до чинного законодавства. Варто зазначити, що на сьогодні не лише в Україні, а й у країнах Європейського союзу не існує єдиної системи оцінювання діяльності викладачів ЗВО. Основним показником якості освіти є компетенції, якими володіють викладачі і яких мають набути здобувачі освіти протягом навчання за освітньо-професійними програмами. Отже, розвиток і вдосконалення компетенцій науково-педагогічних працівників є одним із чинників підвищення якості освіти.

Аналіз останніх досліджень свідчить, що тема компетенцій викладачів закладів вищої освіти перебуває в центрі уваги багатьох науковців, зокрема І. Зимньої, Л. Хоружої, О. Ходенкової, С. Масич. Оскільки не існує єдиного узгодженого переліку компетенцій, якими має володіти викладач ЗВО, кожний із дослідників вибудовує власну систему, проте більшість підтримує думку про те, що компетенції визначаються потребами реалізації певного виду діяльності, є своєрідним замовленням суспільства на професійні якості в кожній окремій галузі й освіті зокрема. Як зазначають дослідники Київського університету імені Бориса Грінченка «Новий рівень осмислення методологічних підходів до проблеми уможливив розгляд компетенцій викладачів вищої школи у трьох професійних площинах їхньої діяльності — академічній, професійно-педагогічній та соціально-особистісній» [1, с.12]. О. Ходенкова компетенції викладача закладу вищої освіти поділяє на функціональні, науково-педагогічні, особистісні й етичні [2].

Метою статті є визначення ролі особистісних компетенцій викладача у формуванні й розвитку позитивної мотивації до навчання у іноземних студентів на пропедевтичному етапі.

Особистісні компетенції педагога формуються завдяки «таким якостям особистості як рефлексія, гнучкість, емпатія, товариськість, комунікабельність, здатність до співпраці, емоційна привабливість»[2, с.3]. Саме володіння викладачами, що забезпечують доуніверситетську підготовку іноземних громадян, означеними особистісними якостями уможлиблює виконання головної мети пропедевтичного етапу.

Процес підготовки іноземних студентів до навчання у закладах вищої освіти України передбачає не лише навчання мови й дисциплін за обраним профілем, а й, передусім, адаптацію майбутніх здобувачів фахової освіти до нового освітнього й соціокультурного середовища.

Уперше потрапивши до закладу вищої освіти України, іноземні студенти перебувають у стані так званого «культурного шоку», причинами якого є незнання мови, норм поведінки у навчальному середовищі й поза ним. Першочерговим завданням викладача (здебільшого, викладача мови, який одночасно виконує роль куратора академічної групи), є побудова міжособистісних стосунків між студентами групи, які, зазвичай, є представниками різних країн, культур і релігій. Вирішенню цього завдання сприяє високий рівень емпатії, коли викладач здатен поставити себе на місце іноземного студента, який опинився в чужій країні, у більшості випадків уперше далеко від батьків, і має не лише навчатися, а й організувати свій побут та налагодити самостійне життя у поза навчальний час. Емпатія виступає ключовим компонентом успішних стосунків, оскільки допомагає зрозуміти потреби та наміри інших людей.

Загальновідомо, що освітня галузь – одна з найбільш консервативних сфер людської діяльності. Викладачі вирізняються відданістю традиціям і технологіям до яких вони звикли, стереотипністю мислення та дій, повільним сприйняттям новітніх освітніх потреб сучасного студентства. Значна частина науково-педагогічних працівників вищої школи керується параметрами тієї системи, яка їх сформувала, коли викладач був керівником-наставником, тоді як теперішні

здобувачі освіти гостро відчувають необхідність змін у парадигмі «викладач – студент», а надто іноземні студенти, системи освіти рідних країн яких суттєво різняться. Вони цінують не тільки знання педагога, а й хочуть бачити в ньому душевну, справедливу, чесну, високоморальну й порядну людину, яка їх розуміє. Щоб відповідати вимогам, викладач має володіти рефлексією – здатністю до глибинного самопізнання своїх внутрішніх психічних станів та актів, самоспостереження й самовдосконалення. Зазначимо, що найвищою метою педагога має бути не лише здатність до рефлексії, а й вміння виховати у своїх студентів потребу у пізнанні себе, формування навичок вести внутрішній діалог, не «самокопання», а саморозвиток, підтримання себе у позитивному настрої.

Для іноземних студентів першого року навчання важливим чинником адаптації й «віднайдення себе» у новому соціокультурному оточенні є власне комунікативна компетенція викладача, його здатність до емпатії, організації навчально-виховного процесу й педагогічної взаємодії на суб'єкт-суб'єктному рівні.

Зазначимо, що характер педагогічного спілкування здебільшого базується на трьох відомих стилях: авторитарному, демократичному, ліберальному.

Для викладача з авторитарним стилем характерні жорсткий наказовий тон, підвищена вимогливість, підозрілість, неувага до психологічних особливостей студентів. Іноземні студенти за подібного стилю демонструють або пасивність, підпорядкованість, відсутність ініціативи, або норовистість і готовність до конфлікту.

Демократичний стиль педагогічної взаємодії базується на партнерських відносинах, до студентів пред'являються адекватні їхнім можливостям вимоги. Викладач з демократичним стилем спілкування сприяє розвитку особистості кожного окремого студента і міжособистісних відносин у групі, має чіткий план дій, вміє проявити розумну ініціативу, сприймає критику. Це стиль спілкування на основі високих професійних настанов педагога, його ставлення до педагогічної

діяльності в цілому. Про таких викладачів кажуть: «Заним студенти по п'ятах ходять!»

Викладач із ліберальним стилем взаємодії дещо хаотичний у своїх планах і діях, віддає ініціативу студентам, а у гірших проявах цього стилю проявляє потурання, байдужість, некомпетентність. Наразі, при переході до освітньої парадигми, яка передбачає сформованість у студентів умінь самостійно працювати і спрямована на розвиток здібностей до командної роботи, цей стиль спілкування стає затребуваним, сприяючи креативності та самостійності в ухваленні рішень.

Достатньо очевидна оптимальність використання всіх трьох стилів залежно від ситуації та відповідно до потреб і рівня підготовленості студентів. Окрім того, стиль адекватної педагогічної взаємодії визначається і національним складом групи. Так, за нашими спостереженнями, для представників країн Близького Сходу й Північної Африки на першому етапі навчання демократичний стиль підсилюється в деяких ситуаціях авторитарним, тоді як для груп представників англomовних африканських країн оптимальним є поєднання демократичного й ліберального стилів.

Кожний викладач у процесі професійної діяльності сформував власний стиль спілкування, проте така особистісна якість як гнучкість відіграє вирішальну роль у налагодженні співпраці з іноземними студентами у полінаціональних групах.

Принагідно зазначимо, що педагогічне спілкування в полікультурному середовищі іноземних студентів виконує специфічні функції як засіб навчання нерідній мові, тобто мові міжнаціонального спілкування з жителями країни навчання; як форма виховання, засвоєння соціальних норм, соціально-рольової взаємодії і соціалізації іноземних студентів у нових для них соціокультурних умовах; як спосіб взаємопроникнення української тарідної культури, формування «третьої» культури і забезпечення міжкультурної комунікації. Полікультурна компетентність викладача, його здатність до самоосвіти, розуміння

комунікативних потреб студентів уможлиблюють досягнення кінцевої мети пропедевтичного навчання – формування комунікативної компетенції іноземних студентів на рівні, достатньому для навчання за ОПІ на першому курсі закладів вищої освіти.

Одним із головних чинників, що сприяють досягненню іноземними студентами порогового рівня володіння мовою, є достатня мотивація до навчальної діяльності в цілому й у вивченні мови зокрема. Чим активніше методи навчання, тим легше зацікавити ними студентів. Здатність до влучної самопрезентації на кожному занятті, креативність у поданні нового навчального матеріалу як особистісна компетенція викладача, є підґрунтям для підтримання стійкого інтересу до навчання. Використання таких запитань і завдань, вирішення яких вимагає від студентів активної і пошукової діяльності; створення проблемної ситуації, яку студенти не можуть одразу вирішити за допомогою запасу знань, що у них є; усвідомлення того, що їм бракує мовленнєвих навичок для вирішення завдання; пошукових шляхів за допомоги й щирого інтересу до результатів діяльності з боку викладача стають запорукою підтримки мотивації до навчальної діяльності на достатньому рівні. Цікава тільки та робота, яка вимагає додаткових зусиль для вирішення завдання. Легкий матеріал, що не вимагає додаткових розумових дій, не викликає інтересу. Отже, викладач, готуючись до заняття, інтерпретує матеріал для кожної академічної групи залежно від рівня володіння мовою на поточному етапі навчання, комунікативних потреб та інтересів більшості студентів, застосовує особистісно-орієнтовані технології відповідно до когнітивних здібностей. Подолання труднощів у навчальній діяльності – найважливіша умова стабільного інтересу до неї. Попри це, труднощі в навчальному матеріалі у окремого завдання сприяють підвищенню інтересу лише за умови, що вони посилені, переборні на кожному етапі засвоєння мови, інакше інтерес до навчання швидко згасає.

Істотними чинниками підтримки мотивації іноземних студентів стають

новизна й емоційне забарвлення нового матеріалу, живе слово викладача, його емоційна привабливість, толерантність, позитивний настрій.

Серед найбільш значимих якостей викладача випускники навчально-наукового центру з підготовки іноземних громадян виокремили знання предмета, позитивне ставлення до життя, готовність прийти на допомогу як у навчанні, так і у вирішенні повсякденних питань, здатність до співчуття й розуміння проблем іноземних студентів.

Підсумовуючи наголосимо, що результати навчальної діяльності іноземних студентів, викладачам-кураторам яких притаманні емпатія, здатність до рефлексії, емоційна привабливість у поєднанні зі знанням предмету, завжди вищі за тих, викладачі яких чудово знають дисципліну, що викладають, проте мають недостатньо розвинені особистісні компетенції.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні професійних та етичних компетенцій викладача доуніверситетської підготовки іноземних громадян, пошуку шляхів їх розвитку й удосконалення.

Література:

1. Компетенції викладачів вищої школи в добу змін: діагностика та аналітика (за результатами дослідження в Київському університеті імені Бориса Грінченка) / Хоружа Л., Братко М., Котенко О., Мельниченко О., Прошкін В. ; [за наук. ред. д-ра пед. наук, професора Л. Хоружої]. — Київ : Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2018. — 92 с.

2. Ходенкова О. П. Модель ключевых компетенций преподавателя вуза, формируемая под влиянием послевузовского образования / О. П. Ходенкова // Экономические проблемы развития рынка образовательных услуг: Вестник АГТУ. — Серия: Экономика. — 2011. — № 2. — С. 169-173.

3. Масич С. Ю. Система компетенцій викладача вищого навчального закладу / С. Ю. Масич // Педагогіка та психологія. - 2014. - Вип. 45. - С. 135-143. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ped_2014_45_16.